

**КРИТИЧНО ВЪВЕДЕНИЕ В ЕДНО
ОТ „БЕЛИТЕ ПОЛЕТА“ НА ЛИТЕРАТУРНИТЕ НИ
ИЗСЛЕДВАНИЯ
(АНДРЕЙ ТАШЕВ „ВЪВЕДЕНИЕ В БЪЛГАРСКАТА
МОРСКА БЕЛЕТРИСТИКА
ОТ ПЪРВАТА ПОЛОВИНА НА XX ВЕК“)**

Йоанна Гудалова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Пътеписът на Иван Вазов „Един наш черноморски бисер“ още през 1901 г. отбелязва странното недооценяване на морето като присъствие не само в живота на българите, но и в литературата им: „Варна не е била честита с някой Байрон, който да прослави морската ѝ красота“ (Vazov 2021, p. 252). На финала на своето възторжено вглеждане в морския град Патриарха засвидетелства убеждението си, че слава и величие очакват града („Но морето, колко е то хубаво! Това море е красотата, славата, величието на Варна!“), но не споменава и дума за онези, които би трябвало да сътворят разказа/поемата/мечтата за тях. На какво се дължи тази странна „литературна незаинтересованост“ към морската тематика и дали тя – повече от 120 години след пророчеството на поета – продължава наистина да съществува, или напротив, морските текстове са някъде там, но литературните критици сякаш не ги забелязват?

На всичко това отговор дава книгата на Андрей Ташев „Въведение в българската морска белетристика от първата половина на XX век“ (издателски център „Боян Пенев“, 2023). Като поставя за своя хронологична граница първата половина на XX век и избира за свое поле белетристиката, в която морето не е така абстрактно представено, както в поетическите творби, изследването на Ташев търси да очертае и някои от възможните обяснения за пренебрегването на тази тематика от литературната ни критика – още първата част на книгата прави опит да даде отговор на въпроса защо в българската метатекстовост толкова рядко се говори за маринистика.

Исходната точка на изследването на Андрей Ташев „Разминаване между българското литературознание и морето: възможни обяснения“ предлага на своите читатели хипотетични причини за маргинализирането на темата и

същевременно с това оспорва твърдението, че българска морска литература няма. Анализаторът извежда една от причините да мислим, че маринистиката у нас не съществува, чрез тезите на Тончо Жечев и Радка Пенчева. За тях българинът късно се обръща към тази тема, защото е човек, свързан не толкова с морето, колкото с планината. Наслагват се мненията на различни изследователи (проф. Анастас Иширков, Боян Ничев, Георги Славянов, Ради Боев, Атанас Орачев, Петър Дъргингов и др.), като изследователят разделя интерпретаторите на две групи – едните разпознават страха и бягството от морето като съществени за българина; другите, точно обратното, смятат, че у българина има изградена връзка с морето и морското. За да установи каква е истината, както самият Ташев се изразява, той не се колебае да се върне доста назад във времето – чак до Българското средновековие (Tashev 2023, p. 18) и при български текстове като „Шестоднев“ на Йоан Екзарх, в които се пресъздават морски пейзажи.

Андрей Ташев включва в изложението си разказ за редица събития, които стават част от литературния морски контекст на 20-те години на XX век. Едно от тях е основаната през 1920 г. варненска организация Български народен морски сговор (БНМС), която популяризира морската тема чрез научни, научнопопулярни и художествени текстове, чрез различни илюстрации, изложби, конференции и разбира се, чрез публикуването на поредицата „Морска библиотека“. Андрей Ташев твърди, че през 20-те години на XX век се засилва интересът към маринистиката у нас и резултатът от това е създаването на творби, концентрирани изцяло върху морската тематика. Това води до необходимостта от периодични издания, чиито страници да поместват морските текстове, и въвеждането на различни конкурси, които да оценяват създадените творби, посветени на морето. Андрей Ташев насочва вниманието на читателите си към конкурсите за поезия (1927 г.) и проза (1929 г.), организирани от сп. „Морски сговор“, както и към различни периодични издания на крайморските населени места, които са средище на създаваната маринистика у нас през посоченото десетилетие (Tashev 2023, pp. 27 – 28).

Според Ташев съжденията на Тончо Жечев и Радка Пенчева, включени в началото на книгата, утвърждават една непълна и невярна представа за морската ни белетристика. Освен тях обаче изследователят посочва и Държавното издателство „Георги Бакалов“ във Варна като „виновника“, като един от водещите фактори за създалата се грешна обществена нагласа към този тип литература. Издателството не предлага нито една българска творба в своите морски поредици през социализма и по този начин изтласква морските текстове в периферията.

Другото възможно обяснение за разминаването между българското литературознание и морската тематика, което изследователят също посочва в първата част на книгата си, е отказът от идеологизация на маринистиката ни

след 1944 г. Текстът на Ташев изгражда представата за маринистиката като специфична литература, създавана по свои собствени закони и преди всичко от писатели, които са свързани с морето – те са родени там или прекарват даден период от живота си край него и го познават като лична опитност. Това обаче не е причина според Андрей Ташев морската литература да бъде пренебрегвана от критиците, тъй като принадлежността им към морето не би била от значение при анализирането на творбата. Неоснователна причина се оказва и твърдението на Радка Пенчева за възпрепятстваното от социализма развитие на българската морска литература. Според Андрей Ташев морската ни белетристика отваря достатъчно видимо поле за трудовата тема, чрез която показно да се открие тежкото ежедневие на рибарите, или както обобщава той: „литературните историци от социалистическа България са имали пълното основание да подхванат и да анализират подробно тази тема, но не са го направили“ (Tashev 2023, p. 34).

Веднъж negliжирана, морската ни литература губи своите изследователи, които я намират за недостатъчно привлекателна или я възприемат като несъществена/несъществуваща част от българската литература. Авторът се опитва да съживи интереса им и постига това чрез показване на възможните гледни точки, от които може да подходи едно бъдещо по-задълбочено изследване на маринистиката у нас от разглеждания период.

Във втората част, озаглавена „Гледни точки към морето в българската белетристика от първата половина на XX век“, Ташев синтезирано разглежда развоя на българската маринистика. Напомня на своите читатели, че интересът на българските писатели към поставената от него тема се проявява в началото на XX век, а периодът между двете световни войни засилва ангажираността с морската тематика и значително увеличава броя на издадените творби. В тази част от изследването си критикът прилага подход, при който разглежда творбите на морска тематика синхронно в тяхната съвкупност като макротекст. Дори и когато насочва вниманието си към конкретна творба, той винаги я осмисля чрез контекста на цялото. Това дава възможност на изследователя да очертае редица общи за отделните творби мотиви и да поднесе обобщаващи визии.

Ташев е изчерпателен и интересен в описа на българското литературно рисуване на многолиското море и го показва в тази част на книгата си като пейзаж; като път, който свързва и разделя хората; като нагласа на духа – космополитизъм, който ти дава възможността да бъдеш приет добре навсякъде по света, но и да се чувстваш самотен; като модерен курорт; като една голяма нива на полето; като алегория на самия ни живот. Интересни и много сполучливи са и съпоставителните разсъжденията на Андрей Ташев между морето и обработваемата земя, между труда на земеделците и рибарите. Той открива пред своите читатели морските текстове като източници на информация за специфичните морски дейности, познати само на хората, които живеят край

морето. И не на последно място, изследването на Ташев е ценно, защото то ни напомня за съществуването на морския фолклор, за разликите между живота на моряците и този на рибарите, за творбите за деца и юноши, които разглеждат същите мотиви като останалите произведения, посветени на морето.

Набелязаните бъдещи изследователски полета избобеляват от литературни примери, разкриващи пътища, по които може да тръгнат разсъжденията ни за българската морска белетристика от първата половина на XX век, но на много места те остават доста повърхностно засегнати. Така например, когато Андрей Ташев ни разкрива ролята на любовта и взаимоотношенията между хората в морската белетристика, оставаме разочаровани от недоизказаното. Изследването несъмнено провокира читателския ни интерес и увлечени в анализирания от автора, сме готови да прочетем още и още, въпреки отправените думи на Ташев към бъдещата читателска аудитория: „Призовавам читателите да приемат това изследване именно като въведение, без претенции за пълнота и изчерпателност“ (Tashev 2023, p. 111). И ако тази книга наистина е въведение, с нетърпение ще очакваме нейното по-задълбочено продължение от една следваща книга на автора.

ЛИТЕРАТУРА

- ТАШЕВ, А., 2023. *Въведение в българската морска белетристика от първата половина на XX век*. София: Боян Пенев.
ВАЗОВ, И., 2021. *Живописна България*. София: Хермес.

REFERENCES

- TASHEV, A., 2023. *Vavedenie v balgarskata morskа beletristika ot parvata polovina na XX vek*. Sofia: Boyan Penev.
VAZOV, I., 2021. *Zhivopisna Balgaria*. Sofia: Hermes.

A CRITICAL INTRODUCTION TO ONE OF THE “BLANK SPOTS” OF OUR LITERARY STUDIES (ANDREY TASHEV “INTRODUCTION TO BULGARIAN MARINIST LITERATURE FROM THE FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY”)

✉ Yoanna Gudalova, PhD Student
WoS Researcher ID: KHU-1569-2024
Plovdiv University Paisii Hilendarski
24, Tzar Assen St.
4000 Plovdiv, Bulgaria
E-mail: ygudalova@uni-plovdiv.bg